

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

ПОДЗІГУН АНДРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 371.2 (1-22)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ
ДІЯЛЬНОСТІ ЛЦЕЇВ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі «Університет менеджменту освіти» Національної Академії педагогічних наук України, м. Київ.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Зайченко Ольга Іванівна,
Інститут екології, економіки та права,
професор кафедри загальної та практичної
психології, м. Київ.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Сметанський Микола Іванович,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Міжнародного університету розвитку людини
Університет «Україна», завідувач кафедри
соціальної роботи, м. Хмельницький;

член-кореспондент НАПН України,
кандидат педагогічних наук,
Хайруліна Васирина Миколаївна,
Український колеж імені В. О. Сухомлинського,
директор, м. Київ.

Захист відбудеться 27 жовтня 2011 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01. у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корп.2, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32.

Автореферат розіслано 26 вересня 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Глибокі зміни, які нині відбуваються в суспільстві, позначаються на розвитку освіти та її структури. В структурі загальної середньої освіти виникає все більше навчальних закладів різного типу (ліцеї, гімназії, колегіуми тощо), що спрямовані на створення оптимальних умов для реалізації і самореалізації потенційних можливостей учнів.

Нині розвиток освіти в Україні має демографічні відмінності, що суперечить Конституції України, Декларації прав людини, законам України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» тощо. В зв'язку з цим становлення й функціонування закладів різного типу в сільській місцевості, зокрема ліцеїв, надасть можливості для самореалізації учням сільської місцевості.

Упродовж майже двох останніх десятиліть у працях вітчизняних та зарубіжних науковців накопичено значний прогресивний досвід щодо створення, становлення та функціонування освітніх закладів різного типу. Питання дослідження історії виникнення та діяльності елітарних ліцеїв досліджувала низка авторів, зокрема: І.Аркін, В.Бобров, С.Коляденко, А.Лопухівська, М.Лавровський, І.Міхневич, Б.Чижевський, С.Чуйко та ін. У їхніх працях висвітлюються передумови виникнення, головні напрями та організаційні основи діяльності цих закладів. Вагомим доробком щодо становлення і розвитку ліцеїв є праці таких науковців: В.Алфімов, О.Борисов, Д.Дейкун, І.Жерносек, Л.Калініна, О.Остапчук, В.Паламарчук, Г.Сазоненко, А.Сологуб, В.Семенюк, М.Рябуха, В.Хайруліна, Р.Чуйко та ін. Обґрунтуванням концептуальних засад створення й функціонування закладів освіти різного типу, виявленням основних завдань їх діяльності опікувались І.Бех, С.Гончаренко, І.Жерносек, М.Рябуха та інші.

Проблема управління освітніми закладами різного типу в умовах державотворення України висвітлена в працях В.Бегея, В.Бондаря, Л.Даниленко, Г.Дмитренка, Г.Єльнікової, Л.Калініної, В.Маслова, В.Олійника, Н.Острроверхової, Є.Чернишової, О.Шестопалюка, М.Ярмаченка та ін. Дослідженню напрямів діяльності керівників цих закладів присвячені праці Є.Березняка, В.Бондаря, Л.Ващенко, Л.Даниленко, Г.Дмитренка, Г.Єльнікової, О.Зайченко, Ю.Конаржевського, В.Маслова, В.Олійника, Н.Острроверхової, В.Пікельної, М.Поташника, В.Сгадової, Є.Чернишової та інших.

Для обґрунтування теоретичних основ проектування виховного процесу в ліцеях важливе значення мають дослідження психологів, філософів, у працях яких розглядаються проблеми розвитку і виховання особистості: Г.Балл, М.Боришевський, П.Вайнцвайг, Л.Виготський, Ю.Гільбух, Л.Карамушка, О.Киричук, Г.Костюк, С.Рубінштейн та ін. Поряд з цим, у роботах Р.Гуревича, О.Коберника, В.Кобзаря, Н.Ничкало, М.Сметанського, Г.Тарасенко, В.Шахова, О.Шестопалюка та ін. розкриті теоретико-методичні основи організації та управління виховним процесом у загальноосвітніх закладах.

Однак, незважаючи на значну увагу науковців і педагогів-практиків до проблеми освітніх закладів різного типу, проблема розкриття організаційно-педагогічних засад діяльності ліцеїв у сільській місцевості не була об'єктом спеціального наукового пошуку.

Отже, актуальність даної проблеми, її об'єктивна соціально-практична значущість та необхідність розв'язання завдань, спрямованих на вивчення питань становлення і функціонування закладів різного типу, зокрема ліцеїв, зумовили вибір теми дисертаційного дослідження «**Організаційно-педагогічні засади діяльності ліцеїв у сільській місцевості**».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалось відповідно до плану наукових досліджень кафедри менеджменту освіти, економіки та маркетингу «Підготовка керівника навчального закладу в системі післядипломної освіти» (державний реєстраційний номер 0103U003244), що входило до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» Національної Академії педагогічних наук України. Тема дисертації затверджена вченою радою Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти АПН України (протокол № 6 від 25.06.2003 р.) і узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 5 від 25.05.2004 р.).

Мета дослідження: розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови та структурно-функціональну модель підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості.

На основі об'єкта, предмета і мети дослідження була сформульована **гіпотеза дослідження**, яка ґрунтується на припущенні про те, що ефективність діяльності ліцею у сільській місцевості уможлиблюється розробкою і практичним впровадженням відповідної структурно-функціональної моделі за дотримання таких організаційно-педагогічних умов:

- активне застосування інноваційних форм і методів організації начально-пізнавальної діяльності ліцеїстів з метою забезпечення якості знань і їхньої адаптації до навчання в ліцеї;
- постійне оновлення навчально-методичного забезпечення навчального процесу в ліцеї;
- активізація науково-дослідницької діяльності учнів.

Відповідно до мети та гіпотези дослідження були сформульовані такі **завдання**:

1. Проаналізувати теоретичні та історико-педагогічні засади створення та діяльності ліцеїв в Україні.
2. Висвітлити роль та місце ліцеїв у забезпеченні освіти обдарованої учнівської молоді.
3. З'ясувати особливості діяльності та систему управління ліцеями у сільській місцевості.
4. Розробити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність організаційно-педагогічних умов та структурно-функціональної моделі підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості.
5. Підготувати методичні рекомендації щодо поліпшення діяльності ліцеїв у сільській місцевості.

Об'єкт дослідження: – діяльність ліцею в сільській місцевості.

Предмет дослідження: – організаційно-педагогічні умови підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості в сучасних умовах.

Методологічну основу дослідження становлять: основні положення педагогіки, педагогічної психології та теорії моделювання управлінської діяльності; системний підхід до пізнання процесів і явищ; закони і закономірності інноваційного розвитку соціальних та соціально-педагогічних систем; принципи єдності теорії і практики, що забезпечують поєднання теоретичних та емпіричних методів вивчення становлення і функціонування ліцеїв; принципи побудови сучасної освіти. Дослідження ґрунтується на нормативній базі освітньої галузі України, викладеній в Конституції України, законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Національній доктрині розвитку освіти, Концепції становлення мережі середніх закладів освіти для розвитку творчої обдарованості, Інструкції про організацію та діяльність ліцеїв тощо.

Теоретичну основу дослідження складають: філософські підходи до розвитку освіти (І.Зязюн, В.Кремень, В.Лутай, В. Мадзігон, О.Савченко та ін.); наукові праці з проблем історії лицейської освіти (І.Аркін, В.Бобров, С.Коляденко, А.Лопухівська, М.Лавровський, І.Міхневич, Б.Чижевський, С.Чуйко та ін.); концептуальні засади створення і функціонування закладів освіти різного типу (В.Алфімов, О.Борисов, Ю.Мальований, В.Паламарчук, М.Рябуха, Г.Сазоненко, В.Семенюк, В.Хайруліна, Б.Чижевський, Р.Чуйко та ін.); психолого-педагогічні ідеї модернізації системи освіти в Україні (Н.Буринська, І.Зязюн, Н.Ничкало, С.Сисоєва та ін.); наукові аспекти управління загальною середньою освітою та управлінської діяльності керівника ЗНЗ (Є.Березняк, В.Бондар, Л.Даниленко, М.Дарманський, Г.Дмитренко, О.Зайченко, І.Жерносек, Г.Єльнікова, Л.Калініна, В.Маслов, Н.Островерхова, І.Осадчий, В.Пікельна, В.Симонов, Г.Федоров Т.Шамова та ін.); концептуальні засади змісту освіти (М.Бурда, Л.Ващенко, С.Гончаренко, Ю.Мальований, В.Паламарчук); наукові праці з педагогіки професійної освіти (Л. Барановська, С.Гончаренко, Р.Гуревич, Н.Ничкало, М.Сметанський, Г.Тарасенко, В.Шахов, О.Шестопалюк та ін.); загальні положення теорії моделювання (Л.Карамушка, О.Коберник, В.Пікельна, В.Штофа та ін.).

Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань дослідження використано комплекс взаємопов'язаних **методів:** *теоретичних* – вивчення й аналіз науково-педагогічної, навчально-методичної, психолого-педагогічної, інструктивно-методичної, філософської та історичної літератури з метою з'ясування базових принципів і підходів до організації діяльності ліцеїв; аналіз нормативних документів Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України з проблем розвитку освіти у сільській місцевості та становлення лицейської освіти в цілому, ретроспективний аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення даних; моделювання; *емпіричних:* інтерв'ю, спостереження, анкетування, тестування, опитування з метою діагностування результатів діяльності освітніх закладів; формувальний експеримент застосовувався з метою перевірки ефективності обґрунтованих організаційно-педагогічних умов

підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості; *статистичні* методи використовувалися під час кількісного аналізу одержаних даних.

Крім того, в процесі дослідження враховувався власний багаторічний досвід роботи автора в системі навчальних закладів, зокрема в ліцеї у сільській місцевості на посадах: учителя, заступника директора з навчально-методичної роботи, директора Тиврівського ліцею-інтернату поглибленої підготовки в галузі науки (Вінницька область).

Організація дослідження. Дослідження здійснювалося впродовж 2003–2010 рр. у три етапи.

На першому етапі (2003–2005 рр.) було опрацьовано наукові джерела з проблеми дослідження, з'ясовано й систематизовано на основі порівняльно-історичного аналізу основні підходи до організації діяльності ліцеїв у сільській місцевості; визначено об'єкт, предмет дослідження, сформульовано його мету, завдання, робочу гіпотезу; встановлено ділові зв'язки з навчальними закладами; визначено експериментальну базу дослідження; розроблено матеріали для констатувального етапу експерименту.

На другому етапі (2005–2007 рр.) досліджувався досвід діяльності роботи закладів різного типу, в тому числі ліцеїв у сільській місцевості; було завершено констатувальний та розпочато формувальний етап експерименту, спрямований на перевірку достовірності сформульованої гіпотези дослідження.

На третьому етапі дослідження (2007–2010 рр.) було завершено формувальний експеримент, спрямований на практичну апробацію розробленої нами структурно-функціональної моделі підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості; систематизовано й узагальнено одержані результати експерименту; сформульовано загальні висновки та методичні рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості; здійснено впровадження результатів у навчальні заклади, на базі яких проводилось дослідження; визначено перспективи подальших досліджень.

Експериментальна база дослідження. Експериментальна робота проводилася на базі Тиврівського ліцею-інтернату поглибленої підготовки в галузі науки (Вінницька область); Городянської районної гімназії (Чернігівська область); Шепетівської гімназії (Хмельницька область); Шепетівського навчально-виховного комплексу №1 у складі: «Загальноосвітня школа I-II ступенів, ліцей» (Хмельницька область); Веселівської районної різнопрофільної гімназії (Запорізька область); Володимирецького районного колегіуму (Рівненська область); Вінницької середньої загальноосвітньої школи I-II ступенів – ліцею № 7. До участі в дослідженні були залучені начальники, заступники та методисти відділів освіти, директори, заступники, учителі, учні загальноосвітніх закладів; їхні батьки, студенти педагогічних ВНЗ. Загалом у дослідженні взяли участь 1259 осіб.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

- *вперше* визначено, обґрунтовано й експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови (активне застосування інноваційних форм і методів організації начально-пізнавальної діяльності ліцеїстів з метою

забезпечення якості знань і їхньої адаптації до навчання у ліцеї; постійне оновлення навчально-методичного забезпечення навчального процесу в ліцеї; активізація науково-дослідницької діяльності учнів) підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості; *розроблено* структурно-функціональну модель підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості;

- *уточнено* особливості діяльності та системи управління ліцеями у сільській місцевості;

- *подальшого розвитку* набули положення щодо підвищення ефективності управління діяльністю ліцеїв у сільській місцевості.

Практичне значення дослідження полягає у розробці й апробації авторської структурно-функціональної моделі підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості; у створенні авторської програми спецкурсу «Основи науково-дослідницької роботи учнів»; розробці методичного посібника «Становлення й функціонування ліцеїв у сільській місцевості»; створенні «Центру допрофільного дистанційного навчання Тиврівського ліцею» для попередньої спеціалізації учнів сільських загальноосвітніх шкіл району. Результати дослідження можуть бути використані під час впровадження, становлення й розвитку ліцейської освіти у сільській місцевості.

Матеріали дослідження, зокрема розроблені методичні рекомендації, можуть бути використані керівниками загальноосвітніх навчальних закладів різних типів (гімназій, ліцеїв, колегіумів, коледжів, навчально-виховних комплексів тощо) для підвищення ефективності управлінської діяльності; педагогами для вдосконалення навчально-виховного процесу; спеціалістами органів управління освітою різних рівнів для прогнозування, планування та контролю за діяльністю ліцеїв у сільській місцевості; а також у системі післядипломної освіти педагогічних працівників.

Впровадження результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження впроваджувались у навчально-виховний процес Городянської районної гімназії Чернігівської області (довідка № 28 від 08.06.2010 р.); Шепетівської гімназії Хмельницької області (довідка № 07. 01/ 94 від 10.06.2010 р.); Шепетівського навчально-виховного комплексу №1 у складі: «Загальноосвітня школа I-II ступенів, ліцей» Хмельницької області (довідка №182 від 08.06.2010 р.), Веселівської районної різнопрофільної гімназії Запорізької області (довідка № 84 від 07.06.2010 р.), Вінницької середньої загальноосвітньої школи I-II ступенів – ліцею № 7 (довідка № 156 від 08.06.2010 р.), а також у Вінницькому обласному інституті післядипломної освіти педагогічних працівників (довідка № 369 від 08.06.2010 р.), Черкаському обласному інституті післядипломної освіти педагогічних працівників (довідка № 0106/543 від 16.05.2010 р.); Комунальному закладі «Запорізька обласна академія післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної Ради (довідка № 63 від 21.01.2010 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати проведеного дослідження обговорювалися на *міжнародних* науково-практичних конференціях: «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики

навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, проблеми» (Вінниця, 2008 р.); «Сучасні проблеми освіти: управлінський аспект» (Переяслав-Хмельницький, 2008 р.); «Управління в освіті» (Львів, 2009 р.), *всеукраїнських* науково-практичних конференціях: «Філософія змін в освітянській галузі м. Львова. Українознавчий аспект» (Львів, 2009 р.); «Сучасна освіта в сільській школі: управління, навчальні та виховні аспекти» (Дніпропетровськ, 2003 р.); «Проблеми та перспективи розвитку обдарованої молоді Україні» (Київ, 2006 р.); «Актуальні проблеми розвитку особистості в системі дошкільної та загальної середньої освіти» (Вінниця, 2010 р.).

Публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження знайшли відображення в 10 одноосібних публікаціях, з них 7 – у наукових фахових виданнях з переліку, затвердженому ВАК України, 2 методичних посібника, 1 методичні рекомендації.

Структура дисертації Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, додатків, списку використаних наукових джерел. Загальний обсяг дисертації становить 244 сторінки, з них 180 сторінок основного тексту. Ілюстративний матеріал подано у 14 таблицях, 12 діаграмах, 3 рисунках. Перелік використаних наукових джерел – 247 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір та актуальність теми дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету, гіпотезу і завдання; розкрито основні методи та етапи, наукову новизну й практичне значення; подано відомості про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі – **«Розвиток ліцейської освіти як педагогічна проблема»** – здійснено теоретичний аналіз становлення та історичного розвитку ліцейської освіти на теренах України; ролі та місця ліцеїв у забезпеченні освіти обдарованої учнівської молоді; узагальнено особливості діяльності та управління ліцеями у сільській місцевості.

У системі освіти України дедалі більш актуальною є проблема доступності та якості освіти для жителів сільських регіонів. Нині пріоритетним напрямом державної політики у галузі освіти є модернізація системи освіти у сільській місцевості. Це дасть змогу забезпечити конституційне право дитини на якісну освіту незалежно від місця проживання.

У дослідженні доведено, що поява і розвиток ліцеїв в Україні викликані національно-культурними, політичними, соціально-економічними змінами, які відбувалися в суспільстві. У XIX та першій половині XX століття на території України існували чотири знаних ліцеї: Львівський, Рішельєвський, Кременецький, Ніжинський. Вагому роль у становленні ліцеїв відігравали традиції українців та проведення у XVI – XVIII ст. низки освітянських реформ у державах, до складу яких входили українські землі. Поряд із цим однією з причин появи на українських землях ліцеїв як навчальних закладів нового типу

була турбота місцевих меценатів про розвиток освіти свого краю. Створення ліцеїв в Україні необхідно розглядати як вагоме досягнення тогочасного періоду розвитку суспільства. Розвиток ліцеїв минулого дав серйозний поштовх для становлення сучасних ліцеїв.

Функціонування сучасних ліцеїв в Україні становить новітню історію розвитку навчальних закладів, які не лише зароджуються, але досить швидко розвиваються та відіграють важливу роль у становленні сучасної європейської освіти в Україні. Саме на освітні заклади різного типу, в тому числі ліцеї в сільській місцевості, покладається основна надія у відродженні системи освіти держави, вихід її на новий етап розвитку.

Результати теоретичного узагальнення дозволили систематизувати розвиток ліцейської освіти в Україні та розробити власну періодизацію їхньої діяльності. Критерієм періодизації було обрано роль ліцеїв у становленні освіти в Україні. Виходячи з власного дослідження, ми виділили шість періодів розвитку та становлення ліцеїв в Україні: період зародження ліцеїв (1805 – 1820 рр.); розквіту ліцеїв (1820 – 1875 рр.); реорганізації і занепаду (1875 – 1920 рр.); часткового відновлення ліцеїв (1920 – 1939 рр.); повної заборони їхньої діяльності (1939 – 1990 рр.); новітнього відродження (від 1990 року до цього часу).

Аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження дозволив виокремити основні напрями дослідження: історико-педагогічні аспекти виникнення ліцеїв; створення і функціонування сучасних ліцеїв; специфіка управління закладом; форми та методи навчання і виховання обдарованих учнів. З'ясовано, що якщо питанню специфіки управління чи історико-педагогічних аспектів виникнення ліцеїв приділялась значна увага серед науковців і практиків, то проблема регіональних відмінностей у діяльності ліцеїв в Україні майже не досліджувалась.

Роль ліцеїв у системі навчальних закладів визначається на основі мети, змісту, структури й специфіки їхньої діяльності. Перед сучасними ліцеями завдання полягає не лише в наданні учнівській молоді ґрунтовних знань з різних галузей науки, а й у вихованні самостійної особистості, спроможної творчо мислити, бути психологічно підготовленою до реалій сучасного життя, вільно орієнтуватися в суспільстві. Таким чином, головне значення ліцеїв у роботі з обдарованою учнівською молоддю полягає в розвитку та зміцненні інтелектуального потенціалу нації, формуванні науково освіченої еліти суспільства, відродженні національної свідомості та духовності.

У дослідженні доведено, що умовами для розміщення та функціонування ліцеїв у сільській місцевості є наявність відповідної законодавчо-правової бази, кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного й фінансового забезпечення. Окрім того, в процесі формування сільських ліцеїв необхідно враховувати соціально-демографічний склад та вікову структуру населення, потребу в кадрах відповідної кваліфікації, рівень загальноосвітньої підготовки учнів. У процесі дослідження нами розглянуто регіональні та локальні концепції діяльності ліцеїв у сільській місцевості. На нашу думку, серед розглянутих найбільш доцільно застосовувати концепцію ліцею у формі закладу інтернатного типу. Ця концепція дає змогу швидше

адаптуватися учням сільської місцевості до ліцейського життя, вчителям більш ефективно використовувати як першу, так і другу половину робочого дня учня, що сприяє підвищенню ефективності діяльності ліцею.

Поряд із особливостями діяльності ліцеїв варто враховувати чинники впливу на розвиток ліцеїв у сільській місцевості, а саме: зовнішні та внутрішні, об'єктивні та суб'єктивні, необхідні та достатні, загальні, регіональні та індивідуальні. В роботі нам вдалося систематизувати за функціональними особливостями вказані чинники діяльності ліцеїв: фінансово-економічні; матеріально-технічні; нормативно-правові; санітарно-гігієнічні; психолого-педагогічні.

Дослідженням доведено, що для ефективної діяльності ліцею у сільській місцевості, власне для його відкриття важливо забезпечити своєчасну розробку відповідних навчальних планів, програм, підручників, навчальних посібників; конкурсний відбір педагогічних працівників та учнівського контингенту; створення системи пошуку, відбору, організації навчання та виховання здібної й обдарованої учнівської молоді.

Аналіз і узагальнення науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження, практичний досвід роботи дозволили розробити структуру управлінської діяльності в ліцеї-інтернаті у сільській місцевості. Доведено, що діяльність ліцеїв у сільській місцевості у формі ліцеїв-інтернатів є одним із оптимальних варіантів функціонування освітнього закладу для обдарованої сільської учнівської молоді.

Управління сучасним ліцеєм у сільській місцевості є складною системою з багатьма внутрішніми взаємозв'язками. Його ефективність багато в чому залежить від правильного розподілу обов'язків серед адміністрації ліцею, до якої належать директор, його заступники з навчальної, наукової, методичної, виховної, господарської роботи тощо. Головною метою управління є забезпечення стабільного функціонування та розвитку навчального закладу. Управління сільським ліцеєм здійснюється завдяки послідовному циклічному здійсненню його функцій: програмування, планування, організації, регулювання, координації, контролю, обліку та аналізу.

Чіткість управління ліцеєм вимагає організації, взаємодії та координації роботи всіх підрозділів. Механізм управління ліцеєм-інтернатом передбачає розвиток суб'єктів навчально-виховного процесу (членів адміністрації, допоміжно-адміністративного персоналу, педагогів, батьків), організацію їхньої спільної діяльності, колективної творчої праці. Доведено, що ефективність управління ліцеєм у сільській місцевості зводиться, перш за все, до вміння керівника об'єднати всіх суб'єктів навчально-виховного процесу для вирішення нагальних проблем закладу.

У другому розділі – **«Експериментальне дослідження організаційно-педагогічних умов підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості»** – розглянуто та обґрунтовано структурно-функціональну модель підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості; розкрито методiku проведення педагогічного експерименту; проаналізовано й узагальнено результати дослідно-експериментальної роботи; розроблено

методичні рекомендації щодо поліпшення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості.

Спираючись на результати аналізу літератури з проблеми дослідження та відповідний офіційний документ (Наказ МОН України № 99 від 14.02.2005 р. щодо рівня освітньої діяльності загальноосвітніх навчальних закладів), ми визначали ефективність навчально-виховного процесу ліцею в сільській місцевості за такими критеріями:

- рівень навчальних досягнень учнів за результатами річного (семестрового) оцінювання;
- результативність участі учнів у міжнародних, всеукраїнських, обласних, районних (міських) олімпіадах, турнірах, конкурсах МАН тощо;
- результати виховної роботи; ступінь впливу навчального закладу на соціальну адаптацію учнів; дотримання учнями статуту, правил внутрішнього розпорядку навчального закладу та ін.;
- стан розвитку учнівського самоврядування; участь учнів у виховних заходах.

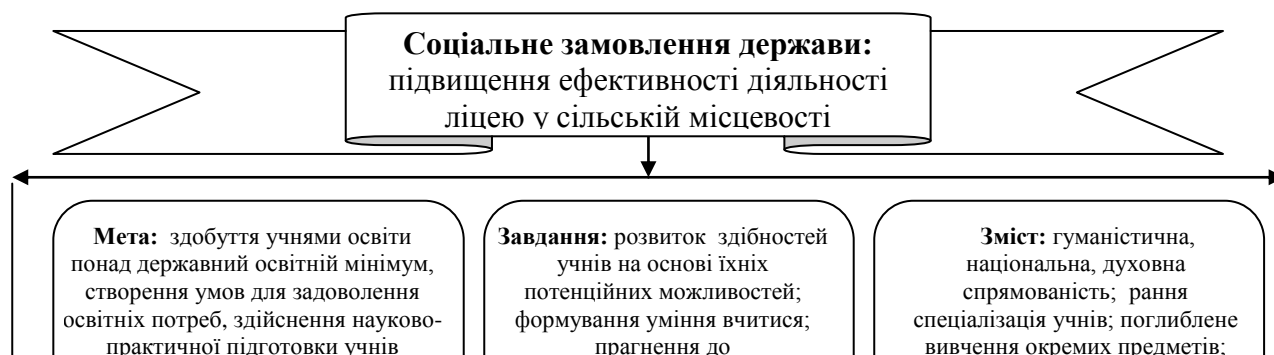
З метою проведення формувального етапу експерименту із загальної кількості ліцеїв, що брали участь у констатувальному етапі, було відібрано експериментальну й контрольну групи (експериментальний і контрольний ліцеї), максимально схожі за показниками ефективності навчально-виховного процесу. Результати констатувального етапу дослідження засвідчили, що традиційна організація навчально-виховного процесу у сільських ліцеях не забезпечує належної його ефективності.

Урахування результатів аналізу психолого-педагогічної літератури та констатувального етапу експерименту дозволило визначити комплекс організаційно-педагогічних умов підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості: активне застосування інноваційних форм і методів організації навчально-пізнавальної діяльності ліцеїстів з метою забезпечення якості знань і їхньої адаптації до навчання у ліцеї; постійне оновлення навчально-методичного забезпечення навчального процесу в ліцеї; активізація науково-дослідницької діяльності учнів. Доведено, що дотримання зазначених умов забезпечує комплексну зорієнтованість на розвиток усіх компонентів ефективності навчально-виховного процесу ліцею в сільській місцевості.

Вивчення наявних у педагогічній теорії та практиці здобутків дозволило розробити структурно-функціональну модель підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості (див. рис.1).

Структурно-функціональна модель підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості базується на:

- виважених принципах розміщення і функціонування закладу;

Рис 1. Структурно-функціональна модель ефективної організації діяльності ліцею у сільській місцевості.

- взаємозв'язку всіх учасників навчально-виховного процесу (учень – учитель – ліцейський адміністратор – суспільне оточення – батьки);
- скоординованості дій органів управління освітою, які прямо чи опосередковано впливають на функціонування ліцею;
- введенні конкурсного відбору як для вчительського, так і для учнівського колективів;
- відкритості та прозорості в наданні освітніх послуг та ознайомлення всіх бажаючих із результатами навчальної діяльності закладу;
- широкому впровадженні учнівського самоврядування в управлінні ліцеєм та участі учнів в усіх життєво необхідних процесах діяльності ліцею;
- впливовій ролі батьківського комітету та піклувальної ради в розв'язанні нагальних проблем закладу;
- залученні органів громадського самоврядування до планування діяльності та перспектив розвитку ліцею в даній місцевості.

Основними завданнями роботи ліцею в сільській місцевості є розвиток здібностей учнів на основі їхніх потенційних можливостей, формування уміння й бажання вчитися, прагнення до самовдосконалення.

Реалізація структурно-функціональної моделі передбачала включення учнів ліцею до удосконалених форм, методів, видів організації навчально-виховної роботи. Зокрема найбільш ефективними виявились такі організаційні форми й методи навчально-виховної роботи: лекції, семінари, практикуми, тренінги, ділові ігри, «круглі столи», дискусії, спецкурси, курси за вибором, консультації, проектування. Це дало можливість раціонально використати, як традиційні, так й інноваційні (активні, інтерактивні) методи навчання, і досягти на цій основі максимальної активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, а відтак підвищити рівень їхніх навчальних досягнень за результатами річного оцінювання; підвищити результативність участі учнів у всеукраїнських, обласних, районних олімпіадах, турнірах, конкурсах тощо; підвищити результати виховної роботи в ліцеї (зокрема ступінь впливу навчального закладу на соціальну адаптацію учнів та ін.); підвищити стан розвитку учнівського самоврядування та активізувати участь учнів у виховних заходах.

Проведений формувальний експеримент підтвердив ефективність розробленої структурно-функціональної моделі ефективної організації діяльності ліцею у сільській місцевості. В учнів експериментальної групи відбулися статистично достовірні зміни (якісні та кількісні) за рівнем навчальних досягнень, результативністю участі у всеукраїнських олімпіадах різних рівнів, рівні соціальної адаптації до навчання у ліцеї тощо, що проявилися в позитивній динаміці ефективності навчально-виховного процесу в цілому. Динаміку змін рівнів ефективності навчально-виховного процесу представлено на рис. 2.

На відміну від експериментальної, в контрольній групі не зафіксовано скільки-небудь істотних змін в ефективності навчально-виховного процесу. Незначну позитивну динаміку можна пояснити природним процесом розвитку учнівського колективу.

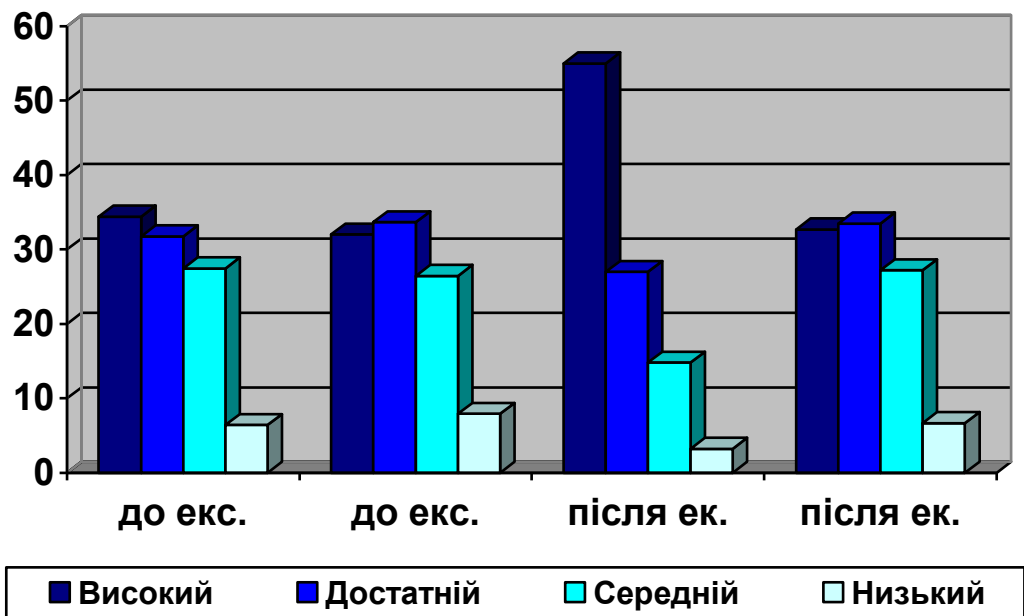

Рис. 2. Динаміка змін рівнів ефективності навчально-виховного процесу (результати EG та KG)(%)

У результаті проведеного педагогічного експерименту щодо впровадження структурно-функціональної моделі ефективної організації діяльності ліцею у сільській місцевості на основі розроблених організаційно-педагогічних умов нами були розроблені методичні рекомендації Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України; управлінням освіти обласних державних адміністрацій; інститутам післядипломної освіти; директорам навчальних закладів різного типу тощо. Пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості мають рекомендаційний характер.

Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України:

затвердити Положення про ліцей, яке повністю б регламентувало діяльність даних освітніх закладів, враховуючи традиції, сучасний інноваційний досвід та перспективи розвитку;

затвердити Типовий статут ліцею (до нинішнього часу в своїй роботі ліцеї користуються Примірним статутом загальноосвітнього навчального закладу, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 284 від 29.04.2002 року);

внести зміни до Інструкції про організацію та діяльність ліцею: обов'язковість чотирирічного терміну навчання для ліцеїв сільської місцевості, що дасть змогу вирівняти рівень освіченості учнів;

- делегувати право адміністрації ліцею самостійно приймати на роботу педагогічних працівників (на конкурсній основі), що дасть можливість адміністрації ліцею формувати педагогічні кадри;

- запровадити обов'язкові посади вихователів-кураторів та заступника з науково-методичної роботи;
- затвердити регіональні програми розвитку закладів різного типу в сільській місцевості;
- розробити нові навчальні програми і підручники не лише для інваріантної, а й для варіативної складової навчального плану;
- зменшити бюрократичний вплив на навчальні заклади (чисельні інформації, звіти), цим самим дати змогу більше часу приділяти навчально-виховному процесу.
- розробити дієву «формулу фінансування закладу», яка б суттєво вирізняла ліцей від масової загальноосвітньої школи;
- змінити механізм оплати праці залучених до викладання в ліцеях працівників (професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, юристів, економістів, програмістів, медичних працівників тощо), що дасть змогу підвищити науковий та професійний рівень викладання предметів у ліцеї;
- надати першочергове право ведення самостійного бухгалтерського обліку та звітності;
- затвердити орієнтовний штатний розпис ліцею, що відповідає його меті і завданням, науково-методичній, експериментально-дослідницькій, інноваційній діяльності незалежно від форм власності.

Управлінням освіти обласних державних адміністрацій та відділам освіти районних державних адміністрацій:

- оптимізувати мережу загальноосвітніх навчальних закладів з метою прискорення темпів створення ліцеїв, гімназій, колегіумів;
- впроваджувати систему пошуку, відбору обдарованої учнівської молоді;
- створити чітку вертикаль управлінської структури за схемою: управління освіти – відділ освіти – ліцей;
- надати навчальним закладам різного типу першочергове право самостійності в прийнятті управлінських рішень;
- оснастити ліцеї належними матеріально-технічними засобами навчання, сучасними навчальними комп'ютерними комплексами;
- підключити навчальні заклади та установи освіти до глобальної інформаційної мережі Інтернет за сучасними технологіями;
- забезпечувати ліцеї висококваліфікованими педагогічними працівниками;
- активізувати роботу педагогічних вищих навчальних закладів, пов'язану з подальшим працевлаштуванням випускників на роботу в заклади освіти різного типу, в тому числі ліцеїв сільської місцевості;
- привести мережу дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості у відповідність із потребами населення для подальшого формування учнівського контингенту ліцеїв;
- створити базу програмово-методичного забезпечення навчально-виховного процесу.

Інститутам післядипломної педагогічної освіти:

- змінити циклічність курсової перепідготовки керівників закладів різного типу з п'ятирічного на трирічний цикл;
- впроваджувати дистанційну освіту, використовуючи науковий потенціал вищих навчальних закладів, що є важливим фактором забезпечення якості навчання;
- внести до навчальних планів курсової підготовки та підвищення кваліфікації вчителів інститутів післядипломної педагогічної освіти викладання спецкурсу «Використання нових засобів навчання та новітніх педагогічних технологій»;
- розробити навчальні програми для варіативної складової навчального плану ліцеїв.

Директорам ліцеїв:

- створити умови для творчої самореалізації педагогічних працівників ліцею та забезпечення повноцінного розвитку ліцеїстів;
- реалізувати особистісно-орієнтовний підхід у навчально-виховному процесі;
- пропагувати режим розвитку, який зорієнтований на позитивні зміни та досягнення нових якісних результатів;
- здійснювати координацію діяльності функціонування підрозділів;
- вміти розумно делегувати свої повноваження, твердо й послідовно контролювати, об'єктивно й доброзичливо оцінювати результати діяльності, виховувати індивідуальність, творчу ініціативу всіх членів колективу.

Проведене дослідження підтвердило істинність висунутої гіпотези і засвідчило позитивний вплив обґрунтованих організаційно-педагогічних умов на підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості. Результати теоретичного й експериментального дослідження дали підстави для формулювання таких **висновків**:

1. У дослідженні доведено, що поява і розвиток ліцеїв в Україні викликані національно-культурними, політичними, соціально-економічними змінами, які відбувалися в суспільстві. Вагому роль у становленні ліцеїв відігравали традиції українців та проведення у XVI – XVIII ст. низки освітянських реформ у державах, до складу яких входили українські землі. Поряд із цим однією з причин появи на наших землях ліцеїв як навчальних закладів нового типу була турбота місцевих меценатів про розвиток освіти свого краю. Створення ліцеїв в Україні необхідно розглядати як вагоме досягнення тогочасного періоду розвитку суспільства. Розвиток ліцеїв минулого дав серйозний поштовх для становлення сучасних ліцеїв.

Функціонування сучасних ліцеїв в Україні становить новітню історію розвитку освітніх закладів, які лише тільки зароджуються, але досить швидко розвиваються та відіграють важливу роль у становленні сучасної європейської освіти в Україні. Саме на заклади освіти різного типу, в тому числі ліцеї, і покладається основна надія у відродженні системи освіти, вихід її на новий

етап розвитку, плекання інтелектуального, духовного, фізичного розвитку нового покоління.

Результати теоретичного узагальнення дозволили систематизувати розвиток ліцейської освіти в Україні та розробити власну періодизацію їх діяльності. Виходячи з власного дослідження, ми виділили шість періодів розвитку та становлення ліцеїв в Україні: період зародження ліцеїв (1805 – 1820pp.); розквіту ліцеїв (1820 – 1875 pp.); реорганізації і занепаду (1875 – 1920 pp.); часткового відновлення ліцеїв (1920 –1939 pp.); повної заборони їх діяльності (1939 –1990 pp.); новітнього відродження (від 1990 року до цього часу).

2. Роль ліцею у системі навчальних закладів визначається на основі його мети, змісту, структури й специфіки їх діяльності. Перед сучасними ліцеями покладено завдання не лише в наданні учнівській молоді ґрунтовних знань в галузі освіти, а й виховання самостійної особистості, спроможної творчо мислити, бути психологічно підготовленим до реалій сучасного життя, вільно орієнтуватися в суспільстві.

3. Діяльність ліцеїв у сільській місцевості спрямована на виконання державного замовлення на освіту, задоволення освітніх запитів держави, батьків та учнів, становлення та розвиток творчих, діяльних, обдарованих громадян. Поряд із цим функціонування ліцеїв у сільській місцевості забезпечить: рівний доступ до якісної освіти учням відповідно до їхніх нахилів і потреб; створення умов для диференціації навчання старшокласників з сільської місцевості; індивідуальний підхід до кожного учня; психологічну готовність до дорослого життя; самовдосконалення та самовиховання учнів.

Умовою для розміщення та функціонування ліцеїв у сільській місцевості є наявність відповідної законодавчо-правової бази, кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного й фінансового забезпечення. Окрім того, в процесі формування мережі ліцеїв необхідно враховувати соціально-демографічний склад та вікову структуру населення, потребу в кадрах відповідної кваліфікації, загальноосвітню підготовку. Дослідженням доведено, що для ефективної діяльності ліцею у сільській місцевості, власне, для його відкриття важливо забезпечити своєчасну розробку навчальних відповідних планів, програм, підручників, навчальних посібників; конкурсний відбір педагогічних працівників та учнівського контингенту; створення системи пошуку, відбору, організації навчання та виховання здібної й обдарованої учнівської молоді.

Узагальнення результатів педагогічних досліджень, а також власного досвіду роботи дало змогу визначити критерії ефективності навчально-виховного процесу ліцею в сільській місцевості, а саме: рівень навчальних досягнень учнів за результатами річного (семестрового) оцінювання; результативність участі учнів у міжнародних, всеукраїнських, обласних, районних (міських) олімпіадах, турнірах, конкурсах МАН тощо; результати виховної роботи; ступінь впливу навчального закладу на соціальну адаптацію учнів; дотримання учнями статуту, правил внутрішнього розпорядку навчального закладу та ін.; стан розвитку учнівського самоврядування; участь учнів у виховних заходах.

4. Урахування результатів аналізу психолого-педагогічної літератури та констатувального етапу експерименту дозволило визначити комплекс організаційно-педагогічних умов підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості: активне застосування інноваційних форм і методів організації навчально-пізнавальної діяльності ліцеїстів з метою забезпечення якості знань і їхньої адаптації до навчання в ліцеї; постійне оновлення навчально-методичного забезпечення навчального процесу в ліцеї; активізація науково-дослідницької діяльності учнів. Доведено, що дотримання зазначених умов забезпечує комплексну зорієнтованість на розвиток усіх компонентів ефективності навчально-виховного процесу ліцею в сільській місцевості. Обґрунтовані умови покладено в основу розробленої структурно-функціональної моделі підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості. Комплексна реалізація зазначених організаційно-педагогічних умов здійснювалася за допомогою удосконалених форм, методів, видів організації навчально-виховної роботи, зокрема використовувалися: лекції, семінари, практикуми, тренінги, ділові ігри, «круглі столи», дискусії, спецкурси, курси за вибором, консультації, проектування; раціонально використовувались як традиційні, так й інноваційні (активні, інтерактивні) методи навчання.

Аналіз результатів формувального етапу експерименту засвідчив, що впровадження обґрунтованих організаційно-педагогічних умов та розробленої структурно-функціональної моделі підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості сприяє позитивним зрушенням.

5. Здійснення науково-експериментального дослідження дало змогу розробити рекомендації стосовно підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості, що стосуються Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України; управлінь освіти обласних державних адміністрацій, інститутів післядипломної освіти, директорів навчальних закладів різного типу.

Узагальнюючи викладене вище, зазначимо, що проведене дослідження не вичерпує, звісно, всіх аспектів проблеми підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості. Подальшої розробки потребує, на наш погляд, удосконалення нормативно-правової бази діяльності ліцеїв у сільській місцевості, структури та змісту ліцейської освіти, удосконалення технологій управління якістю навчально-виховного процесу; проблема формування керівника-менеджера ліцею тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Статті у наукових фахових виданнях:

1. Подзігун А. М. Становлення та історичний розвиток ліцеїв в Україні / А.М.Подзігун // Наукові записки. Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія - №19. - Вінниця. – 2007. – С.98-103.

2. Подзігун А. М. Методологічні основи концепції розвитку навчальних закладів / А.М. Подзігун // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. пр. — випуск 15 – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2007.- С.117-121.
3. Подзігун А. М. Теоретичне обґрунтування моделі організаційно-педагогічних засад діяльності ліцеїв у сільській місцевості / А.М. Подзігун // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. пр. — випуск 17 – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008.- С.142-147.
4. Подзігун А. М. Організаційно-педагогічні засади діяльності ліцеїв у сільській місцевості / А.М.Подзігун // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університету імені Григорія Сковороди»: Науково-теоретичний збірник. Вип. 16 - Переяслав-Хмельницький. - 2008.- С. 166 -167.
5. Подзігун А. М. Ліцей-інтернат для обдарованої учнівської молоді сільської місцевості: сучасна модель діяльності / А.М. Подзігун // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2009. — № 1.- С.66-72.
6. Подзігун А. М. Основні принципи розміщення та діяльності ліцеїв у сільській місцевості/ А.М.Подзігун // Теорія та методика управління освітою// Електронне наукове фахове видання ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2009 р. – Вип. 2.
7. Подзігун А. М. Особливості управління діяльністю ліцеїв у сільській місцевості. / А.М.Подзігун // Теорія та методика управління освітою// Електронне наукове фахове видання ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2010 р. – Вип. 3.

2. Методичні рекомендації

8. Подзігун А. М. Підвищення ефективності діяльності ліцею у сільській місцевості: Методичні рекомендації / А.М. Подзігун. – Вінниця: ВОПОПП,– 2010 – 2010. – 36 с.

3. Інші матеріали

9. Подзігун А. М. Становлення й функціонування ліцеїв у сільській місцевості: Науково-методичний посібник / А.М.Подзігун. — Вінниця: ВОПОПП,– 2011.– 85 с.
10. Подзігун А. М. Попередня спеціалізація учнів сільських загальноосвітніх шкіл району через співпрацю з центром допрофільного дистанційного навчання Тиврівського ліцею. Методичний посібник / А.М.Подзігун — Вінниця: ВОПОПП, 2011.– 112 с.

АНОТАЦІЇ

Подзігун А. М. Організаційно-педагогічні засади діяльності ліцеїв у сільській місцевості. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2011.

Дисертаційне дослідження присвячене актуальній проблемі - розвитку освітніх закладів різного типу в сільській місцевості та теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних засад становлення і функціонування ліцеїв у сільській місцевості. На основі аналізу наукової літератури визначено організаційно-педагогічні умови підвищення ефективності діяльності ліцеїв у сільській місцевості: активне застосування інноваційних форм і методів організації навчально-пізнавальної діяльності ліцеїстів з метою забезпечення якості знань і їхньої адаптації до навчання у ліцеї; постійне оновлення навчально-методичного забезпечення навчального процесу в ліцеї; активізація науково-дослідницької діяльності учнів.

У дисертаційному дослідженні теоретично обґрунтовано і експериментально доведено ефективність структурно-функціональної моделі ефективної організації діяльності ліцеїв у сільській місцевості.

У роботі представлені основні напрями підвищення ефективності управління діяльністю ліцеїв у сільській місцевості у вигляді методичних рекомендацій Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України, управлінням освіти обласних державних адміністрацій, інститутам післядипломної освіти, директорам закладів освіти різного типу тощо. Пропозиції мають рекомендаційний характер.

Ключові слова: ліцеї, ліцейська освіта, структура і зміст освіти, організаційно-педагогічні умови, управління ліцеєм, ефективність управління.

Подзигун А.М. Организационно-педагогические основы деятельности лицеев в сельской местности. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Винница, 2011.

Диссертационное исследование посвящено актуальной проблеме развития образовательных учреждений разного типа в сельской местности и теоретическому обоснованию организационно-педагогических принципов деятельности лицеев в сельской местности. Если вопросам специфики управления, историко-педагогическими аспектами возникновения лицеев уделялось достаточное внимание среди учёных и практиков, то вопросы региональных отличий размещения лицеев в Украине почти не исследованы.

Результаты диссертационного исследования дали возможность в целом решить основные задания и сформулировать ряд положений, которые имеют теоретическое и практическое значение для развития лицеев в сельской

местности. В частности, определены организационно-педагогические условия повышения эффективности деятельности лицеев в сельской местности.

На основании региональных и локальных концепций развития лицейского образования была сформулирована концепция деятельности лицеев в сельской местности в форме лицея-интерната. Внедрение данной концепции дало возможность: одарённым ученикам, которые проживают в сельской местности, реализовать свои умственные возможности; быстро адаптировать учеников сельской местности к лицейской жизни; более эффективно использовать как первую, так и вторую половину рабочего дня ученика; улучшить уровень успеваемости.

В диссертационном исследовании обоснованы особенности становления и функционирования образовательных учреждений разного типа в сельской местности; принципы размещения учреждений образования, а именно: научной обоснованности, пропорционального развития всех звеньев образования, комплексного подхода, единства и преемственности между составными звеньями образования, оптимальной концентрации, рационального размещения и т.д. Данные принципы основаны на соответствующей законодательно-правовой базе, кадровом, научно-методическом, материально-техническом и финансовом обеспечении.

В диссертационном исследовании теоретически обоснованы и экспериментально доказаны целесообразность и особенности существования лицеев в сельской местности в форме учреждений интернатного типа. По результатам проведённого исследования была разработана структурно-функциональная модель эффективной организации деятельности лицеев в сельской местности.

Данная модель включает концептуальную, содержательную, технологическую и результативную составляющую. В основу разработанной модели были положены принципы демократизма, гуманизма и гуманитаризации, свободы ответственности, объединения коллегиального и единоличного управления. Концептуальная составляющая модели раскрывает цель, задания и принципы деятельности лицея в сельской местности.

Содержательная – обеспечивает определение организационно-педагогических условий. Эффективное применения форм, методов, видов организации учебно-воспитательной работы раскрывает технологическая составляющая модели. Результативная составляющая данной модели показывает эффективность учебно-воспитательного процесса лицея в сельской местности.

В процессе внедрения структурно-функциональной модели были получены результаты, которые подтвердили целесообразность ее использования для повышения эффективности обучения одарённой сельской молодёжи.

Проведение научно-экспериментального исследования дало возможность разработать основанные рекомендации для повышения эффективности управления деятельностью лицеев в сельской местности, которые касаются Министерства образования, науки, молодёжи и спорта Украины; областных управлений образования, институтов последипломного образования,

директоров учреждений образования разного типа. Материалы диссертационного исследования могут быть использованы руководителями школ разных типов (гимназий, лицеев, коллегиумов, колледжей, учебно-воспитательных комплексов и т.д.), специалистами научно-методических центров и органов управления образования разных уровней, преподавателями кафедр педагогики высших учебных заведений, педагогами.

Ключевые слова: лицеи, лицейское образование, структура и содержание образования, организационно-педагогические условия, управление лицеем, эффективность управления.

Podzigun A.M. Organizational and pedagogical principles of formation and functioning of lyceums in rural areas.– Manuscript.

The dissertation for scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences by the speciality 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy. – Vinnitsa State Pedagogical University named after Myhailo Kotsyubynskoho, Vinnitsa, 2011.

Dissertation is devoted to the issue of different types of educational institutions in rural areas, and the theoretical justification of organizational and pedagogical formation and functioning of lyceums in rural areas. On the basis of the scientific literature the organizational principles and pedagogical conditions of lyceums in rural areas are determined.

Organizational principles include legal, financial, economic, logistical principles, the pedagogical conditions include management and diagnostic, scientific and methodical, psychological, educational, sanitary and hygienic conditions.

In the dissertation theoretically and experimentally the expediency and peculiarities of existence of lyceums in rural areas in the form of boarding schools are proved, personality qualities of a lyceum graduate are formed.

In the thesis the basic directions for enhancing the efficiency of lyceums in rural areas are given in the form of recommendations to the Ministry of Education and Science, to Regional Departments of Education, to Institutes of Postgraduate Education, to directors of educational institutions of various types etc. Suggestions are primarily advisory.

Keywords: lyceums, lyceum education, structure and content of education, organizational principles, pedagogical conditions, lyceum management, management efficiency.

Підписано до друку 08.09.2011 р.
Формат 60x84x/16. Ум.друк.арк.1,16
Друк різнографічний
Наклад 100 прим. Замовлення № 261

ТОВ «Ландо ЛТД»
м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 145
тел.: (0432) 52-33-95